

DJELA EBU HANIFE U RUKOPISNIM KOLEKCIJAMA U BOSNI I HERCEGOVINI

Hamza LAVIĆ

hamza.lavic@ghb.ba

Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu

SAŽETAK: U radu je predstavljeno 6 djela Imama Azama Ebu Hanife iz različitih naučnih oblasti, koja se u rukopisnoj formi čuvaju prije svega u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu, ali i Nacionalnoj i Univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine, Historijskom arhivu Sarajeva, Bošnjačkom institutu – Fondaciji Adila Zulfikarpašića, Orijentalnom institutu Univerziteta u Sarajevu, Arhivu Hercegovine, Gradskoj biblioteci u Tešnju, Elči Ibrahim-pašinoj medresi u Travniku i Arhivu Srednjobosanskog kantona. Riječ je o djelima od kojih neka nalazimo u preko 100 kodeksa u bosanskohercegovačkim rukopisnim zbirkama, dok druga predstavljaju izuzetne raritete s po jednim sačuvanim prijepisom.

Ključne riječi: Ebu Hanife, orijentalni rukopisi, Gazi Husrev-begova biblioteka, djela Ebu Hanife

Uvod

Djela Nu'mana bin Sabita Ebu Hanife bila su predmetom istraživanja brojnih alima i istraživača, kako u klasičnom, tako i u savremenom dobu. Osim naučnih radova u formi kritičke analize njegovih stavova, kao i odgovora na ukazane kritike, i njegov životopis je bio predmet svekolikih istraživanja u naučnim krugovima. (Čeker, 2018: 269-300) Dovoljno je napomenuti da je nezaobilazan sastavni dio teksta skoro svake vakufname bila hair-dova upućena pred dušu Imami Azama i njegovih učenika, na čijem učenju je utemeljena punovažnost svakog vakufa i preduprijeđena zloupotreba vakifove volje nakon njegove smrti.

Šta je u identitarnom smislu predstavljao Ebu Hanife i njegovo učenje za Bošnjake, muslimane, najbolji pokazatelj nam je bilješka Ali-Dede Bošnjaka, prvog poznatog šejha Gazi Husrev-begovog hanikaha u Sarajevu i čuvara turbeta sultana Sulejmana Zakonodavca u Sigetvaru (današnja Mađarska). U rukopisu njegova djela "Feda'il el-džihad", koji je prepisan prije 7. januara 1620. godine, Ali-Dede govoreći o sebi doslovno kaže: "A zatim, najslabiji i Allahu Plemenitom najponizniji rob Ali, sin hadži Mustafin – neka im Allah Milosni oprost – po rođenju i mjestu boravka Bošnjak, sljedbenik hanefijskog mezheba, halvetijskog opredjeljenja, prašina pod nogama siromaha, sluga zavije dobrotvora, emira, gazije i

šehida, poznatog pod imenom Husrev beg..." (Popara, 2019:354)

Unatoč navedenom, više od polovine originalnih rukopisnih djela koja tematiziraju njegov životopis, izgubljena su ili ne postoje bilo kakvi podaci da su ta djela preživjela vjor proteklih vremena. S druge strane, među biografskim djelima koja govore o životu Ebu Hanife, a koja su sačuvana u rukopisnoj formi, tek je dio naučno valoriziran i publikovan.

Iako je situacija s djelima, za koja postoji snažna argumentacija da su nastala iz pera Nu'mana ibn Sabita, nešto bolja, moramo naglasiti da istraživači i akademski radnici prilikom svojih istraživanja često zanemaruju originalna rukopisna djela i umjesto izvorne građe koriste publikovane

verzije radova. Ovo može predstavljati nedostatak, ukoliko u obzir uzmemo činjenicu da je svaki rukopis unikatan i da često naizgled marginalne bilješke, koje ga razlikuju od drugih prijepisa istoimenog djela, zapravo nose obilje podataka koji nam kontekstualno nude nove horizonte u pristupu i razumijevanju samoga teksta. Tu prije svega mislimo na prepisivače, komentare na marginama, institucije u kojima je djelo izučavano i vlasničke bilješke.

Cilj ovoga rada je ponuditi kraću analizu i popis djela Imama Azama koja se u rukopisnoj formi čuvaju prije svega u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu, ali i drugim rukopisnim kolekcijama u Bosni i Hercegovini: Nacionalna i Univerzitet-ska biblioteka Bosne i Hercegovine, Historijski arhiv Sarajevo, Bošnjački institut – Fondacija Adil Zulfikarpašić, Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, Arhiv Hercegovine, Gradska biblioteka Tešanj, Elči Ibrahim-pašina medresa u Travniku i Arhiv Srednjobosanskog kantona.

Djela Ebu Hanife u rukopisnim kolekcijama

Na početku je potrebno naglasiti da je metodološko strukturiranje ovoga rada predstavljalo izvjestan izazov. Naime, prilikom opće pretrage štampanih i elektronskih kataloga gore navedenih institucija, ustanovili smo postojanje preko dvije stotine rukopisnih kodeksa, čiji naslov u kataloškom opisu sadrži ime "Ebu Hanife" ili "Imam-i Azam". Shodno podacima dostupnim u Islamskoj enciklopediji Türkiye Diyanet Vakfa¹ i elektronske baze podataka Uprave biblioteka Republike Turske,² koja sadrži najveću zbirku orijentalno-islamskih rukopisa na svijetu, poznato nam je da postoji preko stotinu naslova rukopisa koji su u direktnoj vezi s Ebu Hanifom. Pošto bi tretiranje svih djela koja se dovode u vezu s Imamom Azamom zahtijevalo pisanje obimnije studije, odlučili smo se da ovom prilikom predstavimo 6 djela iz različitih naučnih oblasti, od kojih

neka nalazimo u preko 100 kodeksa u bh. rukopisnim zbirnama, dok druga predstavljaju izuzetne raritete s po jednim sačuvanim prijepisom:

- Menakib el-Imam el-Azam Ebu Hanife
- Musned Ebi Hanife
- El-fikh el-ekber
- Vasije el-Imam el-Azam Ebu Hanife
- El-maksud fi et-tasrif
- Kasida-i mejmun ve durr meknun i El-Kasida En-Nu'manija.

Menakib el-Imam el-Azam Ebu Hanife

Istražujući biografska djela Imama Azama u rukopisnim zbirnama u Bosni i Hercegovini, ustanovili smo postojanje ukupno osam djela koja nose naslov "Menakib el-Imam

el-Azam Ebu Hanife" (Biografija Imama Azama Ebu Hanife).³

Među njima se ističe biografija koju je napisao Hafizuddin Muhammed el-Bezzazi el-Kardari. Ovo djelo je za svoju džamiju i medresu u Počitelju uvakufio Bošnjak Ibrahim-paša Počiteljac, poznat kao Šišman Ibrahim-paša, beglerbeg Halepa, Egipta, Šama i serdar Bagdada, 1672. godine, samo trinaest godina nakon što je njegov prijepis završio nama nepoznati prepisivač.⁴

Od ostalih biografija ovom prilikom ćemo samo ukratko spomenuti djelo Muhammeda bin Omera el-Halebija koje, osim Ebu Hanife, obuhvata i njegove učitelje ali i savremenike pod nazivom *Menakib el-Imam el-Azam Ebu Hanife ve mašajihibi ve ashabih* uz prijevod djela na osmanskoturski jezik, koje se nalazilo u biblioteci Fazlića hadži Ibrahima,

Gazi Husrev-begova biblioteka, R-3989

¹ <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-hanife#3-literatur>. (Pristupljeno 30.10.2021)

² <http://yazmalar.gov.tr/>. (Pristupljeno 30.10.2021)

³ Gazi Husrev-begova biblioteka R-366, R-1918/3, R-2270/3, R-3989; Historijski arhiv Sarajevo MTO-124/2, MTO-519/3, R-24/20; Arhiv Hercegovine R-519/3.

⁴ Gazi Husrev-begova biblioteka, R-3989.

sina Islamovog, rodom iz mjesta Spuž u Crnoj Gori, nastanjenog u Travniku. Djelo je ovaj vakif, zajedno s još 172 rukopisa svoje biblioteke, uvakufio 1252/1836. godine za potrebe Ajni-begovog mekteba u Sarajevu.⁵

Neke od ostalih biografija bile su u vlasništvu: sarajevskog alhamijado pjesnika i prepisivača rukopisa hafiza Saliha Kalajdžića 1223/1808. godine,⁶ zatim Mustafa-bega bin Fadlullaha Dženetića, koji ju je kasnije uvakufio kao evladijet vakuf i bila je dostupna čitaocima, mada je imala status privatne biblioteke,⁷ zatim bibliotekara Osman Šehdijine biblioteke u Sarajevu, muderrisa i vaiza Gazi Husrev-begove džamije, šejha nakšibendijskog reda Muhammeda Isamuddin-efendije Bošnjaka⁸ i drugih.

Musned Ebu Hanife

Jedini primjerak zbirke hadisa koja se vezuje za Nu'mana bin Sabit Ebu Hanifu u rukopisnoj formi u BiH nalazi se u Historijskom arhivu Sarajeva u kolekciji rahmetli Muhameda Tajiba Okića.⁹ Koliko je ovaj rukopis raritetan pokazuje i činjenica da je prilikom pretrage zbirnog kataloga rukopisa Republike Turske ustanovljeno postojanje samo jednog prijepisa ovoga djela, koji se čuva u biblioteci "Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi" u centralnoj Anadoliji. Treba napomenuti i to da se početak i kraj djela razlikuju od rukopisnog prijepisa iz Turske, kao i od drugih primjeraka koji su štampani pod ovim naslovom. Nažalost, u rukopisu nismo naišli na podatke o prepisivaču, godini, ni mjestu prijepisa. Na fol.1a nalazi se bilješka da je rukopis uvakufio Šakir-efendi 1242/1826-27. godine. Ovaj rukopis je tretiran u sastavu kataloga rukopisa HAS, zbirka Muhamed Tajib Okić, za koji se nadamo da će uskoro biti publikovan. Nadamo se, također, da

Historijski arhiv Sarajevo, MTO-98

će s obzirom na svoj raritet, ovaj rukopis u skorije vrijeme biti predmet detaljnije naučne valorizacije.

El-fikh el-ekber

Među najstarija djela iz oblasti akaida uopće spada djelo *El-fikh el-ekber*. Riječ je o kraćem djelu o islamskom vjerovanju koje je na principima učenja ehli-sunneta vel-džema'ata napisao Imam Azam. Ovo djelo se, s njegovim komentarima, posebno izučavalo u Bosni, naročito u bosanskim naučnim krugovima i medresama, te se zbog toga i u bibliotekama nalazi veći broj rukopisa ovoga djela i njegovih komentara. Djelo je bilo prisutno i u drugim dijelovima islamskog svijeta, što su evidentirali skoro svi katalozi rukopisnih zbirki u svijetu kao što su: Ahlwardt (Ahlwardt, 1887-99) i Brockelmann (Brockelmann, 1943 i 1949) u bibliotekama Njemačke, Hadži Halifa (Halifa, 1941-43) i Şeşen (Şeşen, 1986) u Turskoj, zatim Kahhala, (Kahhala), Bratislava (Petraček, Blašković, Vesely, 1961), te katalozi rukopisnih zbirki u Bosni i Hercegovini.

Na osnovu izvora¹⁰ saznajemo da ovo djelo ima dva rivajeta (lanca prenosilaca). Prvo je preneseno putem Ebu Muti' el-Belhija, koje je kasnije dobilo ime *El-fikh el-ebzat* i pod ovim nazivom je sačuvan jedan primjerak rukopisa u Gradskoj biblioteci u Tešnju.¹¹ Drugi lanac prenosilaca potječe od Ebu Hanifinog sina Hammada, a djelo je nazvano *El-fikh el-ekber*. Ukupno smo pronašli 102 rukopisna djela pod ovim naslovom u Bosni i Hercegovini. Od tog broja, 54 su prijepisi osnovnog djela, 40 je komentara (šerhova), 6 je prijevoda navedenog djela s arapskog na osmanskoturski jezik,¹² 2 djela su skraćene verzije originala (muhtesar),¹³ dok se u jednom rukopisu nalazi kompletno djelo na arapskom jeziku, a potom i njegov prijevod na osmanskoturski jezik.¹⁴

Hronološki posmatrano, najstariji od ovih komentara se čuva u Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci (NUB) Bosne i Hercegovine, a prepisan je u Meki 1472. godine. U Nacionalnu i univerzitetsku biblioteku je došao otkupom od porodice Džumhur iz Konjica.¹⁵

⁵ Ibid., R-366.

⁶ Historijski arhiv Sarajevo, MTO-124/2.

⁷ Gazi Husrev-begova biblioteka, R-1918/3.

⁸ Ibid., R-2270/3.

⁹ Historijski arhiv Sarajevo, MTO-98.

¹⁰ <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-hanife#3-literatur>. (Pristupljeno 30.10.2021)

¹¹ R-48.

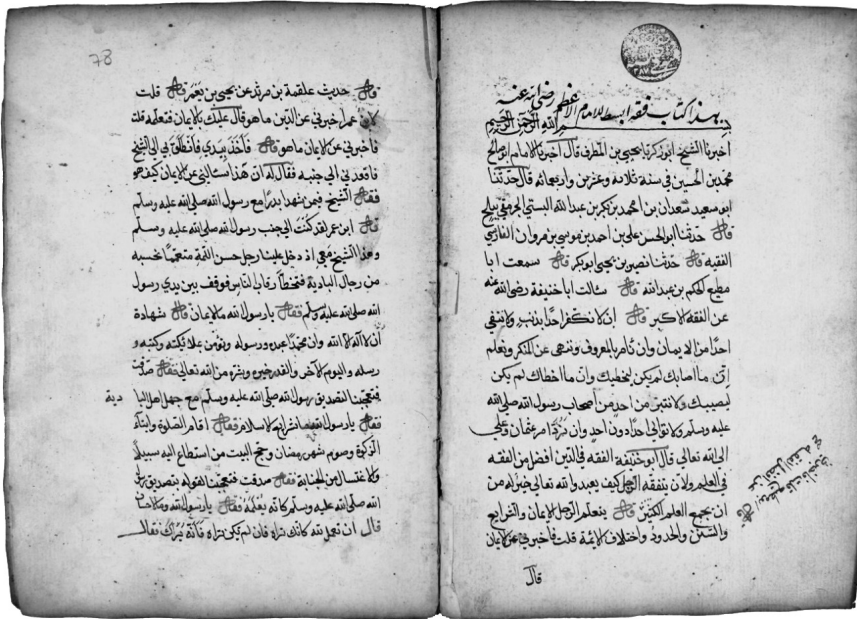
¹² Gazi Husrev-begova biblioteka, R-3602,

R-8543/1, R-8614/3, R-5420/6, R-5422/1.

¹³ Gazi Husrev-begova biblioteka, R-435/1 i R-6322.

¹⁴ Ibid., R-8543/1.

¹⁵ Rs-264.

Gradska biblioteka u Tešnju, R-48

Gazi Husrev-begova biblioteka, R-2595/3

Među navedenim kodeksima, tri rukopisa ovoga djela potječu iz XVI, trinaest iz XVII, dvadeset djela iz XVIII i sedamnaest djela iz XIX stoljeća.

Što se tiče mjesta prijepisa, dva rukopisa su prepisana u časnoj Meki, dva na teritoriji današnje Turske (Edremit i Sinop), jedan na otoku Rodos i jedan u Prištini. Od rukopisa koji su prepisani u Bosni i Hercegovini, dva su prepisana u Sarajevu, jedan u Mostaru, jedan u Travniku i jedan u Fojnici.

Kao što su prepisivani u različitim naučnim, obrazovnim i vjerskim institucijama širom Bosne i Hercegovine, ovi rukopisi se i danas čuvaju u različitim institucijama naše domovine: Historijski arhiv Grada Sarajeva – 10 rukopisa, NUB – 11 rukopisa, GHB – 71 rukopis, Gradska biblioteka u Tešnju – 1 rukopis, Elči Ibrahim-pašina medresa – 1 rukopis, Arhiv Hercegovine – 6 rukopisa i Bošnjački institut – 6 rukopisa.

¹⁶ GHB, R-6390/9.

¹⁷ Ibid., R-3492/4.

¹⁸ Ibid., R-2595/3.

¹⁹ Ibid., R-2287/2.

Sve ovo svjedoči o širokoj zastupljenosti i upotrebi ovoga djela u mektebima, medresama i drugim obrazovnim zavodima Bosne pod osmanskom upravom, ali i kasnije.

Vasije El-Imam el-Azam Ebu Hanife

Kratka rasprava o islamskom vjeronauku u formi oporuke koju je pred smrt svojim učenicima i prijateljima ostavio Nu'man bin Sabit Ebu Hanife. Specifičnost ovog djela je da se javlja pod različitim naslovima i tekstovima. Među islamskim teoretičarima postoji visok nivo saglasnosti da djelo zaista pripada Ebu Hanifi.

Ukupno smo pronašli 56 rukopisnih djela pod ovim naslovom u rukopisnim zbirkama u Bosni i Hercegovini. Od tog broja, 51 su prijepisi navedenog djela s prethodno naglašenim razlikama u naslovu, 4 su komentari (šerhovi), dok se u 7 slučajeva radi o prijevodu navedenog djela s arapskog na osmanskoturki jezik.

Što se tiče mjesta prijepisa, samo u 3 slučaja je naveden lokalitet i to: jedan koji je prepisao Vaiz Rustem el-Vezir na otoku Rodos 1594,¹⁶ jedan od nepoznatog prepisivača u Trnavi u Bugarskoj 1689,¹⁷ i jedan koji je prepisao Osman, sin Nezirov, u Sarajevu u Gazi Husrev-begovoj medresi 1772. godine.¹⁸

Najstariji primjerak potječe iz druge polovine XV stoljeća i pripadao je biblioteci Osman-efendije Sokolovića.¹⁹

El-maksud fi et-tasrif

U bosanskohercegovačkim rukopisnim kolekcijama nalazi se 109 kodeksa rukopisa morfološkog djela *El-Maksud fi et-tasrif*, u kojem se tumače uglavnom paradigmatički oblici riječi u arapskom jeziku. U vezi s autorom ovoga djela, postoji više različitih mišljenja, a najčešće se kao autor navodi Ebu Hanife. Navedeno djelo bilo je predmet većeg broja komentara. U zbirci se nalazi i raritetan komentar navedenog djela, koje je pod naslovom *Eš-Sukrijja* napisao Ahmed bin 'Imad 'Antabi 1470. godine.²⁰

Gazi Husrev-begova biblioteka, R-5213/2

Gazi Husrev-begova biblioteka, R-5363

Među najstarijim sačuvanim prijevima djela *El-Maksud* je rukopis koji je prepisan 1543. godine. Ovaj prijevod karakterizira specifična iluminacija i oblikovanje teksta na marginama. Tekst u djelu je uokviren debljom linijom zlatne boje. Na početku djela nalazi se upečatljiv unvan s prevladavajućom plavom bojom.²¹

Kasida mejmun ve durr meknun i *Kasida En-Nu'manijja*

Nakon djela iz oblasti akaida, hadisa, biografije i lingvistike, posljednje djelo koje ćemo predstaviti pripada kategoriji književnosti, odnosno poezije. U Gazi Husrev-begovoj biblioteci nalazi se prijevod dvaju kasida Ebu Hanife koje je posvetio poslaniku Muhammedu, a.s., pod naslovima *Kasida En-Nu'manijja* i

Kasida mejmun ve durr meknun.²² Prva kasida se spominje u katalogu rukopisa Carla Brockelmann (Brockelmann, I:287) i štampana je u arapskom govornom području u više navrata. Sastoji se od 100 stihova i među dostupnom literaturom nismo pronašli njen prijevod na bosanski jezik.

Naslov druge kaside naveden je u uvodu na turskom jeziku, gdje se decidno tvrdi da je autor ove kaside Nu'man ibn Sabit. Naime, kako stoji u uvodu, prenosi se od imama Nesefija kako mu je drugi hanefijski fakih Ebu Muhammed Šems el-cimme el-Halvani kazivao o izuzetnoj vrijednosti kaside koju je spjevao Imam Azam, a koja je naslovljena *Kasida mejmun ve durr meknun*.

S obzirom na to da u dostupnim izvorima nismo pronašli ovu kasidu, ostavljamo budućim istraživačima da

detaljnije provjere izvor ove izuzetno rarietne poeme. Rukopis potječe iz XVIII stoljeća i pripadao je biblioteci Osman-ef. Sokolovića.

Ebu Hanifina djela u sidžilima šerijatskih sudova

Rukopisi djela čiji je autor Ebu Hanife pojavljuju se i u ostavinskim raspravama u sarajevskim sidžilima. Tako smo ustanovili da se djelo *El-fikh el-ekber* spominje u 8 dokumenata, koji su sastavni dio ostavinskih rasprava sačinjenih iza umrlih vlasnika.²³

Interesantan slučaj je zbirka rukopisa koju je iza sebe 1799. godine ostavio hadži Mehmed-aga Ablagi, sin hadži Ibrahima iz mahale Vlakovali hadži Mehmeda u Sarajevu, koja broji 17 svezaka popisanih u ovome dokumentu. Njihova

²⁰ Ibid., R-4653. (O ovom djelu detaljnije vidi: Jahić, 2019:205).

²¹ Ibid., R-5213/2.

²² Ibid., R-5363.

²³ Gazi Husrev-begova biblioteka: Sidžil 10, str. 9; Sidžil 11, str. 104; Sidžil 39,

str. 146; Sidžil 11, str. 140; Sidžil 12, str. 38; Sidžil 66, str. 125; Sidžil 33, str. 210 i Sidžil 35, str. 68.

ukupna vrijednost procijenjena je na 12.120 akči. Usporedbe radi, među njegovom ostavštinom našao se i zlatni sat, koji je također procijenjen na 12.000 akči.²⁴

Drugi prijepis istoimenog djela popisan je u sklopu ostavine iza Iskender-hodže, sina Abdulahova, čijih je 38 rukopisa procijenjeno na 13.260 akči, dok je ukrašena sablja u njegovu posjedu procijenjena na 3000 akči.²⁵

Primjer ostavinske rasprave trgovca Muzaferi-zade Abdulkadir-efendije, sina hadži Huseina iz 1797. godine nam pokazuje da je ovaj dobitvor svoju kolekciju od 49 kodeksa rukopisa uvakufio za Sim-zade medresu u Sarajevu, a među uvakufljenim rukopisima nalazilo se i djelo *El-fikh el-ekber*.²⁶

Na sličan način se i druga djela spominju u formi dokumenata zabilježena u različitim sidžilima, ali zbog obimnosti građe, ova tema zaslužuje da bude predmetom zasebnoga rada.

Zaključak

U rukopisnim zbirka u Bosni i Hercegovini, pretragom dostupnih štampanih kataloga i elektronskih baza podataka, ukupno smo evidentirali 278 rukopisa koji se pripisuju Ebu Hanifi. Od toga je 109 primjeraka djela *El-maksud fi et-tasrif*, 102 djela *El-fikh el-ekber*, 1 djelo *El-fikh el-absat*,

Gazi Husrev-begova biblioteka, Sidžil br. 39

56 djela *Vasije El-Imam el-Azam Ebu Hanife*, 8 djela *Menakib El-Imam el-Azam Ebu Hanife*, te po jedan rukopis *Musneda Ebu Hanife* i dvije kaside čije se autorstvo također pripisuje Ebu Hanifi.

Navedeni podaci su dio materijala iz bogate riznice rukopisnih

kolekcija koji smo pronašli o zadatoj temi, a koji će, nadamo se, biti polazna tačka za dalja istraživanja u ovoj oblasti.

²⁴ Ibid., Sidžil 39, str. 146.

²⁵ Ibid., Sidžil 12, str. 38.

²⁶ Ibid., Sidžil 33, str. 210.

Literatura

Arhiv

Gazi Husrev-begova biblioteka: R-3602, R-8543/1, R-8614/3, R-5420/6, R-5422/1, R-366, R-435/1, R-6322, R-1918/3, R-2270/3, R-3989; R-6390/9, R-3492/4, R-2595/3, R-2287/2, R-4653, R-5213, R-5363, te Sidžili 10, 11, 12, 33, 35, 39 i 66.
Historijski arhiv Sarajevo: MTO-98, MTO-124/2, MTO-519/3 i R-24/20.
Arhiv Hercegovine: R-519/3.
Nacionalna i univerzitetska bibliote-

ka Bosne i Hercegovine: Rs-264.
Gradska biblioteka Tešanj: R-48.

Knjige i članci:

Ahlwardt, W. (1887-1899). *Verzeichniss der arabischen Handschriften der Koniglichen Bibliothek zu Berlin*. Bd I-X. Berlin: Koniglichen Bibliothek zu Berlin.
Brockelmann, C. (1943-1949). *Geschichte der arabischen Litteratur*. Supplementband I-III. Leiden.
Čeker, Huzeyfe, "Ebû Hanife Menâkıblarının Yazma Nüshaları", *Tabkik*

İslami İlimler Araştırma ve Neşir Dergisi, 1/1, Haziran/Juni 2018.
Jahić, Mustafa (2019). *Trajnost islamskoga naslijeđa – rukopisi Gazi Husrev-begove biblioteke*, Sarajevo: Gazi Husrev-begova biblioteka.
Kahhala, U. R. (1921-1937). *Mu'gam al-mu'allifin – Taragim musannifi al-kutub al-'arabiyya*. Guz' I – XV. Bayrūt.
Haggi H., Čalabi, K. M. (1943-1943). *Kaşf az-zunun 'an asami al kutub wa al-funun*. al-Mugallad I-II. Istanbul.
Petraček, K., Blašković, J., Vesely, R.

(1961) *Arabische, türkische und persische Handschriften der Universitätsbibliothek in Bratislava*. Bratislava: Universitätsbibliothek in Bratislava.

Popara, Haso (2019). *Iz rukopisnog blaga Gazi Husrev-begove biblioteke*, Sarajevo: Gazi Husrev-begova biblioteka.

Şeşen, R. (1997). *Muhtarat min al-*

-mahtutat al-'arabiyya an-nadira fi maktabat Turkiya. Istanbul: Islam Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı (ISAR).

الموجز

مكتبة الغازي خسرو بك في سراييفو
مخطوطات مؤلفات أبي حنيفة في البوسنة والهرسك
حمزة لافيتش

يقدم المقال ستة مؤلفات للإمام الأعظم أبي حنيفة في مجالات علمية متنوعة، والتي تُحفظ في صورة مخطوطات في كل من مكتبة الغازي خسرو بك في سراييفو، والمكتبة الوطنية والجامعية في البوسنة والهرسك، وأرشيف سراييفو التاريخي، والمعهد البوسناني - مؤسسة عادل بك ذوالفقارباشيتش، ومعهد الاستشراق بجامعة سراييفو، وأرشيف الهرسك، ومكتبة مدينة تيشان، ومكتبة ألتشي إبراهيم باشا في ترافنيك، وأرشيف إقليم وسط البوسنة. توجد بعض هذه المؤلفات في أكثر من 100 نسخة مخطوطة في مجموعات مخطوطات البوسنة والهرسك، بينما يوجد بعضها الآخر في نسخ واحدة فريدة ونادرة.

الكلمات الرئيسية: أبو حنيفة، المخطوطات الشرقية، مكتبة الغازي خسرو بك، مؤلفات أبي حنيفة.

Summary

THE WORK OF ABU HANIFA IN MANUSCRIPT COLLECTIONS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Hamza Lavić

We hereby present an insight into six works of Imam e Azem Abu Hanifa in various scientific fields which are preserved in their manuscript form, primarily in Gazi Husrev-bey's Library in Sarajevo, but also in the National and University Library of Bosnia and Herzegovina, in Sarajevo Historical Archives, in Bosniak Institute - Adil Zulficarpasic Foundation, in the Oriental Institute of Sarajevo University, in Herzegovina Archives, in City Library in Tešanj, in Elči Ibrahim - pasha's Madrasa in Travnik, and in Central Bosnia Canton Archives. Some of these books are found in over a hundred of codices in Bosnian and Herzegovinian manuscript collections, whereas others are exceptional rarities preserved in a single script.

Keywords: Abu Hanifa, oriental manuscripts, Gazi Husrev-bey's Library, works of Abu Hanifa